

Türkiye Somut Kültür Envanterinin Oluşturulması

Bedirhan KARAKURLUK - Yasemin BOZKURT ÖZYALÇIN
Utku AYBUDAK - Barış SARIKÖSE - Evrim ÇAĞLAYAN
Beyza YILMAZ SÖNMEZ

KARABÜK
ÜNİVERSİTESİ

KAPGEM Serisi - 10

TÜRKİYE SOMUT KÜLTÜR ENVANTERİNİN OLUŞTURULMASI

Yazarlar

Dr. Öğr. Üyesi Bedirhan KARAKURLUK

◆ Dr. Öğr. Üyesi Yasemin BOZKURT ÖZYALÇIN

◆ Doç. Dr. Utku AYBUDAK ◆ Prof. Dr. Barış SARIKÖSE

◆ Doç. Dr. Evrim ÇAĞLAYAN ◆ Arş. Gör. Beyza YILMAZ SÖNMEZ

Editör

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK

Grafik Tasarımı

Deniz TANIR

İrtibat

Karabük Üniversitesi

<https://www.karabuk.edu.tr/tr>–<https://www.karabuk.edu.tr/en>

Karabük Üniversitesi Merkez Kampüs

4440478

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları Karabük
Üniversitesi'ne aittir.

Karabük Üniversitesi Yayınları

YAZARLAR

Bedirhan KARAKURLUK	ORCID: 0000-0003-2745-0952
Yasemin BOZKURT ÖZYALÇIN	ORCID: 0000-0001-7881-0474
Utku AYBUDAK	ORCID: 0000-0003-1859-5770
Barış SARIKÖSE	ORCID: 0000-0002-6652-0573
Evrım ÇAĞLAYAN	ORCID: 0000-0001-7360-6984
Beyza YILMAZ SÖNMEZ	ORCID: 0000-0002-4784-8071

EDİTÖR

Fatih KIRIŞIK	ORCID: 0000-0002-9663-7502
---------------	----------------------------

Kütüphane Kartı

Türkiye Somut Kültür Envanterinin Oluşturulması

KARAKURLUK, Bedirhan – BOZKURT ÖZYALÇIN, Yasemin –
AYBUDAK, Utku – SARIKÖSE, Barış – ÇAĞLAYAN, Evrim –
YILMAZ SÖNMEZ, Beyza

29 sayfa, Kaynakça var, Dizin yok.

Her hakkı saklıdır.

Yayıncının izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir.

Eserde yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir.

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI – 152

E-ISBN: 978-625-92456-0-7

MART 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
GİRİŞ.....	7
TÜRKİYE'DE SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ENVANTER ÇALIŞMALARI.....	9
KÜLTÜR ENVANTERİ OLUŞTURULMASININ GEREKÇESİ VE ÖNERİLEN MODELİN ÖZGÜN YANLARI.....	13
ÖZGÜN YANLAR	18
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE MODELİN KAPSAMI	20
MODEL İŞLEM BASAMAKLARI.....	22
SONUÇ	25
KAYNAKÇA	27

ÖN SÖZ

Kültürel miras, bir milletin tarihsel sürekliliğini, kimlik inşasını ve toplumsal hafızasını taşıyan en temel unsurlardan biridir. Türkiye, sahip olduğu çok katmanlı medeniyet birikimiyle yalnızca coğrafi bir alan değil; aynı zamanda insanlık tarihinin izlerini barındıran eşsiz bir kültür havzasıdır. Ancak bu zenginliğin sürdürülebilir biçimde korunması, belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması, ancak güçlü bir bilgi altyapısı ve bütüncül bir kamu politikası yaklaşımı ile mümkündür.

Elinizdeki “Türkiye Somut Kültür Envanterinin Oluşturulması” başlıklı bu çalışma, ülkemizin kültürel miras yönetimi alanında uzun süredir hissedilen önemli bir ihtiyaca yanıt verme amacı taşımaktadır. Mevcut uygulamalarda gözlemlenen kurumsal dağınıklık, veri bütünlüğü eksikliği ve dijitalleşme yetersizliği gibi sorunlara dikkat çeken bu eser, aynı zamanda çözüm odaklı, uygulanabilir ve yenilikçi bir model önerisi sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, yalnızca akademik bir katkı olmanın ötesine geçerek, kamu yönetimi ve politika yapım süreçleri açısından da stratejik bir yol haritası niteliği taşımaktadır.

Önerilen modelin en dikkat çekici yönlerinden biri, kültürel mirasın envanterlenmesini yalnızca teknik bir kayıt süreci olarak değil; aynı zamanda katılımcı, şeffaf ve çok paydaşlı bir yönetişim alanı olarak ele almasıdır. Dijitalleşme, açık veri ve e-yönetişim ilkeleriyle uyumlu şekilde tasarlanan bu yaklaşım; üniversiteler, kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarını ortak bir bilgi üretim sürecinde buluşturmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede geliştirilecek ulusal ölçekli bir dijital envanter sistemi, hem

bilimsel araştırmaların gelişimine katkı sağlayacak hem de kültürel mirasın korunması ve tanıtımında etkin bir araç olacaktır.

Karabük niversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Kamu Politikaları Araştırma ve Geliştirme Merkezi (KAPGEM) olarak temel hedeflerimizden biri; kamu politikası alanında yenilikçi, uygulanabilir ve toplumsal karşılığı olan çalışmalar üretmektir. Bu eser, söz konusu hedeflerin somut bir çıktısı olarak değerlendirilmelidir. Kültürel mirasın yalnızca geçmişe ait bir değer değil, aynı zamanda geleceğin inşasında stratejik bir kaynak olduğu bilinciyle hazırlanan bu alışma; Türkiye'nin kültürel politikalarına katkı sunma potansiyeli taşımaktadır.

Bu kıymetli eserin ortaya çıkmasında emeği geçen değerli yazarlara teşekkür ediyor, çalışmanın akademik dünyaya, politika yapıcılara ve ilgili tüm paydaşlara faydalı olmasını temenni ediyorum. Türkiye'nin kültürel mirasının korunması ve geleceğe taşınması yolunda atılacak her adımın, ortak bir bilinç ve kararlılıkla daha güçlü sonuçlar doğuracağına inanıyorum.

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK

Editör/KAPGEM Koordinatörü

GİRİŞ

Türkiye coğrafyası, tarih boyunca çok sayıda uygarlığın kesişim alanı olmuş ve bu birikim Türkiye'yi jeopolitik olduğu kadar kültürel ve tarihsel bir yoğunluk merkezi haline de getirmiştir. Farklı medeniyetlerin izlerini aynı noktada buluşturan bu coğrafya, bugün Türkiye'yi adeta çok katmanlı bir “medeniyet arşivi” olarak konumlandırmaktadır. Ancak bu zengin tarihsel birikime karşın, Türkiye’de kültürel miras yönetimi hususunda; özellikle maddi kültür varlıklarının envanterlenmesi ve belgelenmesi süreci açısından kat edilmesi gereken mesafeler vardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024).

Kültürel mirasın korunmasını sadece tarihî bir sorumluluk olarak görmek yetersiz kalmaktadır. Nitekim bu mirasın korunması; içinde yönetim, ekonomi, kimlik ve aidiyet boyutlarını barındıran çok katmanlı bir kamu politikası alanıdır. Bu doğrultuda UNESCO’nun Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Kılavuzu (UNESCO, 2024), kültürel miras yönetiminin sadece yapısal koruma faaliyetleriyle sınırlı kalmaması; mirasın taşıdığı toplumsal anlamların, yerel bilgi birikimlerinin ve yaşam pratiklerinin de sistematik biçimde belgelenmesini önermektedir. Bu nedenle kültürel miras, kamu yönetimi açısından geçmişin korunacak bir nesnesi olmasının ötesinde; kamusal bellek üretimi, mekânsal planlama, kültür ekonomisi ve dijital kamu hizmetleriyle doğrudan ilişkili bir stratejik kaynak niteliği de taşımaktadır.

Laurajane Smith’in (2006) miras kuramında vurguladığı üzere, miras geçmişe ait bir kalıntıdan ibaret değildir; aksine bugünün kimliklerinin, değerlerinin ve politik tercihlerinin yeniden üretildiği bir toplumsal inşa biçimidir. Dolayısıyla miras politikaları, neyin “korunmaya değer” olduğuna ilişkin seçici karar süreçlerini, bu kararların bilgi temellerini ve toplumsal meşruiyet biçimlerini de görünür kılar. Bu bağlamda kültürel mirasın yönetimi, vurgulandığı üzere, sadece teknik bir koruma faaliyeti değildir. Bununla beraber bu yönetim, kamusal bilgi üretimi, anlam kurma ve temsil süreçlerinin de parçası olarak okunabilmektedir. Buradan hareketle, Türkiye’deki kurumların kültürel miras yönetiminde ortak bir anlayış geliştirmekte zorlandığı ifade edilebilir. Nitekim Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın merkez ve taşra teşkilatları içinde yer alan birimler tarafından üretilen veriler genellikle istatistiksel niteliktedir; içeriksel derinlik, disiplinler arası bağlam ve dijital erişim açısından sınırlıdır (KVMGM, 2024). Öte yandan Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi sonrasında kurulan Kültür ve Sanat Politikaları Kuruluna dair güncel faaliyet raporlarının ve açık veri setlerinin bulunmaması (TCCB, 2024), kültürel miras yönetiminin kamusal hesap verebilirlik ve

şeffaflık ilkeleriyle bağını zayıflatmaktadır. Bu kurumsal kırılma hem kamu politikalarının tutarlılığı hem de vatandaşın kültürel mirasa erişimi bakımından önemli bir boşluk yaratmaktadır.

Bu koşullar altında, Türkiye’de merkezi ve bütünleşik bir dijital kültür envanteri oluşturulması hem kamu yönetimi hem de toplumsal katılım açısından kritik bir gereklilik haline gelmiştir. Böyle bir dijital sistemin kültür varlıklarının kimlik bilgileri, konumları, tarihçeleri, sanatsal ve mimari özellikleri ile mülkiyet durumlarına ilişkin güvenilir ve standartlaştırılmış, metne ve görsele dayalı veri üretilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kurumlar arası bilgi paylaşımında ortak terminoloji ve teknik uyum geliştirerek kültür politikalarının planlanmasında süreklilik ve bütünlük oluşturmaya da katkı sağlayabilecektir. Bunun yanı sıra bu tür bir dijital altyapı, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler için ortak bir bilgi platformu işlevi görebilecek; böylelikle kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve kamusal olarak paylaşılması süreci çok paydaşlı bir yönetim modeliyle desteklenebilecektir.

Dijital envanterleme süreci, ayrıca e-yönetişim, açık veri politikaları ve katılımcı kamu yönetimi yaklaşımlarıyla da uyumludur (OECD, 2019). Dolayısıyla veriye dayalı kamu sektörü anlayışı, kültür yönetimini yalnızca bürokratik bir alan olmaktan çıkararak toplumsal katılımı ve bilgiye erişimi kolaylaştıran bir kamusal hizmet biçimine dönüştürebilir. Böylece kültürel miras yönetimi, dinamik bir kamu politikası olarak geçmişin korunmasının yanı sıra, geleceğin kültür politikalarının şekillendirilmesine de katkı sunabilecektir.

Sonuç olarak, Türkiye’nin kültürel mirasının bilimsel, dijital ve yönetişimsel çerçevede kayıt altına alınması; yalnızca mevcut kamu kurumlarının kurumsal hafızasını güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda yerel kalkınma stratejileri, kültür ekonomisi, eğitim ve kimlik politikaları bakımından da sürdürülebilir bir altyapı sağlayacaktır. Bu yönde atılacak adımlar, hem uluslararası normlarla uyumlu bir kültür yönetimi pratiği geliştirilmesini hem de Türkiye’nin tarihi mirasının çağdaş bilgi toplumu koşullarında yeniden anlamlandırılmasını mümkün kılacaktır.

TÜRKİYE’DE SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ENVANTER ÇALIŞMALARI

Dünyada somut veya somut olmayan kültürel mirasın muhafazası, geliştirilmesi ve yönetimi UNESCO’nun kültür alanındaki çalışmalarının temel dayanaklarından biridir. Bu doğrultuda, 1972 yılında “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, o dönemde çevresel etkenler nedeniyle bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalan ya da toplumsal ve ekonomik yaşamın evrimi sonucu yok olma riski taşıyan küresel kültürel ve doğal mirasın korunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen, iklim değişikliği, küreselleşme, savaş ve silahlı çatışmalar ile somut ve somut olmayan mirasın korunmasının zorunluluğu devam etmektedir (Unesco, 2025).

Kültür envanteri çalışmalarıyla bir toplumun somut ve somut olmayan mirasını sistematik biçimde kayıt altına alarak bu varlıkların korunması, yönetilmesi ve önceliklendirilmesi için sağlam ve gerçekçi bir zemin oluşturulabilmektedir (Çağlayan, 2025). Son dönemlerde Türkiye genelinde ve yerel bazlarda birtakım envanter çalışmaları, dijital veri tabanları ve bölgesel araştırmalara dayanan ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde yoğunlukla yerel ve tematik envanter çalışmalarına rastlanmaktadır. İlgili alan çalışmalarında belirli şehir veya bölgeler ile belirli bir kültürel miras ögesinin envanterinin tutulduğu çalışmaların yoğunluğu gözlenmektedir. Türkiye genelinde yapılan tüm kültürel mirasın belgelendiği ve kayıt altına alındığı bir envanter çalışması bulunmamaktadır. Yerel projeler, bölgeler düzeyinde veya arkeolojik alanlar bazında gerek büyükşehirlerde gerek kırsalda sıkça uygulanmaya başlanmıştır.

Somut olan ve somut olmayan tüm kültürel mirasın envanterinin oluşturulmasında yetkili makam ve UNESCO ile sözleşmeler nezdinde taraf Türkiye Cumhuriyeti adına Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı’dır. UNESCO Somut Olmayan Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi gereğince “her taraf devlet, korumak için tespit amacıyla kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel miras envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar ve güncelleştirir” ifadesi yer almaktadır. Somut olmayan kültürel miras envanteriyle ilgili işlem basamakları da ilgili sözleşmede yer almaktadır. Somut olmayan kültürel miras envanteri için de bakanlık sayfasında envanter listesi ve detaylı tablosu şeklinde iki excel dosyası mevcuttur. Bu dosyalarda somut olmayan kültürel unsurlar ile bu unsurların başlıkları, kodları ve ait olduğu şehir ismi kaydedilmiştir (Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü, 2025).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Portalı web sitesinde 10.000'in üzerinde kültür envanteri kaydı bulunmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2025). Söz konusu platformda temel eserler yer almakla birlikte, bu eserlere dair kapsamlı detaylara yer verilmemiştir. Daha çok turizme yönelik kısa bilgilendirme mahiyetinde olan bu mecrada, yalnızca Türkiye'nin illeri bazındaki kültürel miras öğeleri tanıtılmaktadır

Küçük (2015) 15. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı'nda, "Tescilli Kültür Varlıkları Taşınmaz Ulusal Envanter Sistemi" başlıklı kısa bir proje teklifi sunmuştur. Bu raporun içeriğinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görev alanındaki 2863 sayılı Kanun kapsamında tescilli taşınmaz kültür varlıklarının tespit ve tescil hizmetleri olarak yürütülen envanter çalışmasının dijital ortama aktarılması, coğrafi bilgi sistemleri destekli ve ağ tabanlı bir veri tabanının oluşturulması önerilmektedir. Bu çalışma daha çok teknik alt yapı ihtiyacına çözüm sunmaktadır.

Özgürel (2018), "Kültürel Mirasa Bir Bakış: Marmaris Örneği" isimli çalışmasında Türkiye'nin en çok turist alan ilçelerinden biri olan Marmaris örneği ile kültürel mirasın turizmdeki yeri ve önemini vurgulamıştır. Marmaris Belediyesi yetkilisi ile yürütülen nitel araştırma sonucunda Marmaris gibi tarihi ve turistik bir bölgenin kültürel ve doğal envanterinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Savran, D., Tuna, G, vd. (2017), "Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Taşınmaz Kültür Envanterinin Hazırlanması: Kırklareli İli Örneği", başlıklı çalışmalarında coğrafi bilgi sistemlerinin (CBS), verilerin bütünleştirilmesi ve planlanmasının sağlanarak kültürel mirasın korunması noktasında önemli bir araç olduğunu ortaya koymuşlardır. Coğrafi bilgi sistemleri mekânsal veri analiz yetenekleri ile veriyi bilgiye dönüştürmede en etkili bilinen yöntemlerden biridir. Şehir planlamadan sağlık hizmetlerine kadar geniş bir alanda kullanılan CBS tabanlı uygulamalar, kültür mirasının dijital ortamlarda daha etkin tanıtılmasına ile de dikkat çekmektedir (Pekçetin ve Döker, 2025, s.2). Kırklareli ili özelinde yapılan bu çalışmada tescilli taşınmaz kültür varlıkları ve sit alanları tespit edilmiş, bu kültür varlıklarının güncel olmayan harita ve planları modern tekniklerle yenilenerek, hassasiyeti yüksek yer gösterim haritaları üretilmiştir. Kullanılan veri tabanları ve yazılımlarla veriler toplanmış, son aşamada da tüm yapıların bir web sitesi üzerinden görsel halleri sunuma açılmıştır. Bu proje sonucunda Kırklareli ilinde 2013 yılı sonu itibarıyla 483 olan taşınmaz kültürel envanter listesine 419 eser daha eklenmiştir.

İstanbul'un Kültürel Varlıkları Envanter Projesi, 2015 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel Mirası Koruma Dairesi Başkanlığı tarafından tescilli eserlerin yaklaşık %32'sinin yer aldığı İstanbul'un tarihi ve kültürel varlıklarına ilişkin çeşitli bilgileri derlemek amacıyla

başlatılmıştır. Temel amacı İstanbul bütününde kültürel miras envanterini oluşturmak; oluşturulan envanteri sayısal veri tabanına dönüştürmek ve bu veriyi kamuoyunun ortak erişimine açmaktır (İBB, Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü, 2025). İstanbul tarihî veri tabanının oluşturulması ve güncellenmesi hedeflenmiştir. Projede mimar, restoratör, şehir plancısı, arkeolog ve sanat tarihçisi gibi farklı meslek gruplarından toplam 41 kişi görev almıştır. Eski haritalar, fotoğraflar, belgeler, çizimler ve projeler gibi büyük miktarda veri bir araya getirilmiş ve içeriklerine göre sınıflandırılmıştır. Ardından, tescilli tüm değerler -anıtlar, sivil mimari yapılar ve kentsel öğeler -yerinde incelenmiş, gözlemlenmiş ve fotoğraflanmıştır. Ayrıca, bazı yapı veya varlıkların tescil edilmesi için Koruma Kurullarına öneriler sunulmuştur. Proje kapsamında, konum, mimari tanım, koruma durumu, malzeme, sorunlar ve bibliyografya gibi 74 türde veri kaydedilmiştir. Veri tabanı, kültürel varlığın mevcut durumunu yansıtan 4 farklı envanter formunun yazdırılmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, mekânsal verilerle entegre edilerek analitik haritalar üretilmiştir (Kudde, Erdoğan, vd.2019).

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ortaya konan 2015 yılına ait mevcut verilere göre, İstanbul'un kültürel varlık sayısı 30.694 olarak beyan edilmiştir. Ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü 2015 yılında kültürel varlıklar üzerine çalışmış ve sonuçlar şehir genelinde 31.769 varlık olduğunu göstermiştir. Sadece İstanbul özelinde farklı kurumların ulaştığı bu sonuçlar ortak bir sayısal veri tabanının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kudde, Erdoğan, vd., 2019, 693). Bu proje tarihî değerlere ilişkin güncel bir veri tabanı oluşturarak kültürel mirasın korunması ve araştırma projeleri için doğru bilgi ve multimedya içeriği sağlamıştır.

Benzer bir yerel envanter çalışması Adana için oluşturulmuştur. TÜBA-TÜKSEK Programı kapsamında "Adana Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri (2004 - 2005)" projesi kentsel kültür varlıklarını saptamak ve ülke geneline yayılması planlanan kentsel mimarlık belgeleme sisteminin oluşturulmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu çalışma neticesinde Adana ilinde belirlenen sınırlar içinde 684 yapı adası, 12 kentsel öge ve 734 adet yapı belgelenmiştir (Durukan, Karaman, vd. 2009).

Türkiye Bilimler Akademisi T.C. Kültür Bakanlığı'nın ortaklığıyla 2001 yılında "Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) Kültür Envanteri Seferberliği" başlatılmıştır. Üniversitelerin, ilgili kamu ve sivil toplum kurumlarının destekleriyle TÜBA-TÜKSEK'in programı çizilmiştir. İlk etapta 2 pilot bölge olarak Birecik-Suruç (Şanlıurfa) ve Buldan (Denizli) belirlenmiştir. Bu bölgelerdeki somut ve somut olmayan kültürel mirasın envanteri bu kapsamda oluşturulmuştur (Türkiye Kültür Envanteri Projesi, 2002).

Bu projenin akabinde TÜBA Bilimler Akademisi tarafından Kültür Envanteri Dergisi (TÜBA-KED) kültürel envanter çalışmalarının yaygınlaştırılması, kültürel mirasın belgelenmesi, tanıtılması ve korunmasını sağlamak amacıyla 2003 yılında yayın hayatına başlamıştır. 2007 yılından itibaren yılda iki sayı yayımlanmaktadır (TÜBA-KED, 2025).

Envanter çalışması, yalnızca bir veri depolama ve belgeleme faaliyeti olarak görülmemelidir. Bu çalışmanın, verilerin sürekli güncellendiği, korunduğu ve sürdürülebilir kültür politikalarıyla desteklendiği dinamik bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Dahası; envanter çalışmaları kültürel mirasın dijitalleşmesini, kayıt altına alınmasını ve korunmasını sağlamanın yanı sıra, özgünlük kaybı veya dönüşüm oranlarının tespit edilmesi gibi kritik süreçleri de bünyesinde barındırır. Envanter olmadan etkili bir yönetim mümkün değildir (Bozkurt, 2025). Envanter oluşturma, belgelemenin yanı sıra; kontrol sistemi oluşturma, koruma, yaşatma ve aktarmayı da içeren bütüncül bir çaba olarak anlaşılmalıdır. Mevcut çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye için ulusal bir envanterin yerel veya miras unsurları bazında yapıldığı örnekler bulunsa da ülkedeki bütün somut kültürel unsurların bir arada kaydedildiği, web tabanlı ve erişime açık şekliyle yer aldığı, haklarında detaylı bilgi ve görüntülerin bulunduğu bir envanter açığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmayla amacımız Türkiye'deki benzersiz mirasın değerine dikkat çekmek, korunmasını, kapsamlı bir şekilde kayıt altına alınmasını ve bütün bunların ortak erişime sunulmasını sağlamaktır. Kültürel envanterin korunması ve yaşatılması, toplumsal hafızanın diri tutulması ve aktarılması açısından olduğu kadar sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde de önem arz etmektedir.

KÜLTÜR ENVANTERİ

OLUŞTURULMASININ GEREKÇESİ VE

ÖNERİLEN MODELİN ÖZGÜN YANLARI

Türkiye’de kültürel mirasın korunması ve yönetilmesine ilişkin kurumsal yapı, farklı birimlere dağılmış durumda olup bilgi üretimi büyük ölçüde istatistiksel verilerle sınırlı kalmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın merkez teşkilatındaki ilgili birimler ile taşradaki koruma kurulları önemli görevler üstlenmekle birlikte, kültür varlıklarının ayrıntılı tanımları, tarihçeleri, görselleri, restorasyon geçmişi ve güncel durumlarına ilişkin kapsamlı, bütüncül ve erişilebilir bir veri tabanı bulunmamaktadır.

Mevcut sistem, çoğu zaman yalnızca sayıların verildiği, içeriksel derinliğin sınırlı olduğu bir yapı sunmaktadır. Farklı kurumlarda yer alan bilgiler arasında tutarlılık sağlanamamakta ve kamuoyunun, araştırmacıların veya yerel aktörlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli bilgiye erişim güçleşmektedir. Bu durum hem kültürel mirasın doğru yönetilmesini hem de kültür politikalarının uzun vadeli planlanmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye’nin sahip olduğu zengin mirasın bütüncül bir çerçevede kayıt altına alınmasını gerektirmektedir.

Aşağıdaki iki tablo incelendiğinde, ilk tabloda Karabük iline ilişkin Kültür Varlıkları Bölge Müdürlüğü Koruma Kurulları tarafından hazırlanan taşınmaz kültür varlığı verileri yer almaktadır. İkinci tablo ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün Karabük iline yönelik sunduğu taşınmaz kültür varlıkları bilgilerini içermektedir. Her iki tablonun da yalnızca sayısal verilerden oluştuğu, bu sayıların hangi kültür varlıklarını ifade ettiğinin bilinmediği açıktır. Ayrıca tablolarda Karabük’teki taşınmaz kültür varlıklarının sınıflandırılmasında ve sayılarında farklılıklar bulunduğu da dikkat çekmektedir.

Tablo 1: Kültür Varlıkları Bölge Mdrlg Koruma Kurulları verileri¹

Taşınmaz Kültür Varlıkları	
Sit Alanları	Karabük
Arkeolojik	118
Kentsel Arkeolojik	8
Doğal	1
Kentsel	8
TOPLAM	135
Taşınmaz Kültür Varlığı	
Konut	1699
Çeşme	152
Mezarlar	100
Cami	83
Köprü	36
Hamam	22
Türbe	16
Kalıntılar	10
Han	5
Anıt ve Abideler	1
TOPLAM	2124

¹ <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/125723,tasinmaz-kultur-varliklaripdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 21.11.2025)

Tablo 2: İllere Göre Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği, Karabük İli Verileri

Taşınmaz Kültür Varlıkları	
İdari Yapılar	24
Kültürel Yapılar	267
Askeri Yapılar	1
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	33
Dinsel Yapılar	113
Mezarlıklar	110
Sivil Mimarlık Örneği	1865
Kalıntılar	13
TOPLAM	2426

Aşağıda farklı camilerin adlandırılmasında ortaya çıkan tutarsızlıkları gösteren örnekler yer almaktadır. Kimi tarihi yapıların isimlendirilmesine dair farklı görüşlerin bulunması, aynı yapı üzerinde birbirinden farklı isimlerin yer aldığı levhaların kullanılmasına yol açmaktadır. Bu durum, söz konusu eserlerin literatürdeki ve akademik kaynaklardaki karşılığının doğru biçimde kategorize edilmesini güçleştirmekte ve hem araştırmacılar hem de ziyaretçiler açısından bilgi karmaşasına neden olmaktadır. Bu çeşitlilik yalnızca isim tercihinden ibaret olmayıp kurumsal veri tabanlarında, belediye ve bakanlık açıklamalarında, hatta saha levhalarında dahi uyumsuzluklara yol açarak ortak bir kültürel envanter oluşturulmasını zorlaştırmaktadır.

Bu kategorizasyonla ilgili kurumlar arasında yapılara konulan levhalarla, resmi internet sitelerinde bulunan isimler ve bu alanda yetkin bir kaynak olabileceği düşünülen ansiklopediler ve portallere dair bir fikir birliği bulunmaması kategorizasyon sorununu daha da ileri boyuta taşımaktadır. Özellikle tarih boyunca birden fazla isim ile anılmış yapılarda bu sorunun kendisini daha fazla gösterdiği görülmektedir.

Müslüman Türk geleneğinde geçmişte Cuma Cami ve Cami-i Kebir şeklinde de isimlendirilen ve genellikle bir şehirdeki en eski ve önemli camiyi tanımlamak için kullanılan Ulu Cami ifadesinin İngilizceye çevrilirken bir fikir birliği olmaması sonucunda camilerin "Ulu Mosque" "Great Mosque" ya da "Grand Mosque" gibi isimlendirildiği görülmüştür.

Bununla birlikte tarihi medreselerin tanıtıcı levhalarındaki

İngilizce çevirilerinde de yer yer farklı ifadeler bulunduğu; madrasah, madrassah ya da madrasa şeklinde kullanımların varlığı fark edilmiştir.

Özetle, bu modelin önerilme gerekçesi; Türkiye’de kültürel miras yönetiminde uzun süredir devam eden kurumsal dağınıklığı gidermek, bilgi kirliliğini ortadan kaldırmak, kültür varlıklarına ilişkin verileri bilimsel ve dijital standartlarda bütüncül bir yapıya kavuşturmak ve hem araştırmacılara hem de kamuoyuna güvenilir, erişilebilir ve sürdürülebilir bir bilgi altyapısı sunmaktır. Bu gereklilik, mevcut kamu kurumlarının karşılaştığı yapısal sorunlardan ve kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve tanıtılması noktasında ortaya çıkan güncel ihtiyaçlardan doğmaktadır.

Modelin neden gerekli olduğuna ilişkin temel gerekçeler, Türkiye’de kültür varlıklarının korunması ve yönetiminde karşılaşılan sorunlar dikkate alındığında aşağıdaki maddelerde özetlenebilir:

1. Kurumlar Arasında Bilgi Birliği Bulunmaması: Bakanlıklar, valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler ve diğer kamu kurumları ile ilgili STK’ler; kültür varlıklarına ilişkin web sayfalarında birbiriyle uyumsuz, eksik veya hatalı bilgiler paylaşmaktadır. Bu durum hem kamusal bilgi karmaşasına yol açmakta hem de akademik çalışmalarda standart veri kullanımını zorlaştırmaktadır.

2. Mevcut Dijital Platformların Turizm Odaklı ve Sınırlı Kalması: Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kültür varlıkları ile ilgili oluşturulan “Türkiye Kültür Portalinde il bazında kültür varlıklarına yer verilmiş ancak bu bilgiler daha çok turizm odaklı, eksik ve oldukça kısa mahiyette kalmıştır.

3. Envanter Eksikliğinin Kültürel Mirası Koruma Süreçlerini Zayıflatması: Kültür envanterinin tam olarak bilinmemesi, kültür varlıklarının tarihi eser kaçakçıları tarafından yurt dışına kaçırılmasına, eserlerin bilinçsizce gün yüzüne çıkarılmasına ve bu esnada tahribata uğramasına neden olmaktadır.

4. Araştırmacılar İçin Güvenilir ve Tekil Bir Veri Kaynağı Bulunmaması: Kültür varlıkları üzerine çalışma yapacak olan ulusal ve uluslararası araştırmacılar için tek ve doğru bilgiler içeren bir veri kaynağı bulunmamaktadır. Yapılacak olan bu envanter çalışması aynı zamanda bilimsel araştırmaların gelişmesine katkı sağlayacaktır.

5. Envanter Eksikliğinin Turizm Potansiyelini Sınırlaması: Kültür varlıklarına ilişkin bilgilerin eksik veya erişilemez olması, yerli ve yabancı ziyaretçilerin kültürel güzergâhları doğru biçimde planlamasını zorlaştırmaktadır. Birçok önemli yapının görünürlüğü düşük kaldığı için turizm faaliyetlerini ve yerel kalkınma potansiyelini olumsuz etkilemektedir.

6. Dijitalleşme Çağında Yetersiz İçerik ve Teknolojik Eksiklikler: Teknolojik gelişmelere rağmen kültür varlıklarının çoğu hâlen yalnızca

fotoğraf veya kısa tanıtım metni düzeyinde belgelidir. Günümüzde 3D modellemeler, dijital mimari kayıtlar, QR kod uygulamaları, mekânsal veri entegrasyonları ve kapsamlı görsel arşivler zorunlu hale gelmiştir. Mevcut yapılar bu teknolojik ihtiyaçları karşılamamaktadır.

ÖZGÜN YANLAR

Önerilen modelin daha önce Türkiye’de hazırlanan kültürel miras envanteri çalışmalarından ayrıldığı birtakım özgün yönleri bulunmaktadır. Aşağıda bu özgün niteliklerin temel başlıkları sıralanmaktadır.

1. Ulusal Ölçekte ve Bütünleşik Bir Envanterleme Yaklaşımı: Türkiye’de bugüne kadar yapılan çalışmalar çoğunlukla yerel, tematik veya kısmi odaklıdır. Önerilen model ise ilk kez ülke genelindeki tüm somut kültürel varlıkları tek bir dijital platformda toplama hedefiyle ulusal ölçekte bütünleşik bir çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle hem kapsam genişliği hem de standardizasyon bakımından benzersizdir.

2. Kayıt Altına Alma Sürecinin Kamu Yönetimi Teşkilatına Dayandırılması: Model, envanter üretimini yalnızca akademik girişimlere veya bağımsız projelere bırakmamaktadır. Kamu otoritesi tarafından yürütülen, hesap verebilir ve kurumsal bir kayıt sistemini esas almaktadır. Böylece verilerin güncellenebilirliği, güvenilirliği ve sürdürülebilirliği kurumsal teminat altına alınmış olmaktadır. Bu modelin kamu yönetimi teşkilatı tarafından yürütülmesi gerekliliğinin bir diğer temel nedeni ise projenin ölçeği, maliyet yapısı ve kâr üretme potansiyelinin düşüklüğüdür. Türkiye genelindeki tüm kültür varlıklarının yüksek çözünürlüklü görsel kayıtlarının alınması, uzman ekiplerin sahada uzun süreli çalışma yürütmesi, dijital altyapının kurulması ve sistemin sürekli güncellenmesi gibi süreçler, özel sektör açısından doğrudan ekonomik getiri üretmeyen, yüksek maliyetli ve uzun vadeli yatırımlar gerektirmektedir. Bu nedenle proje, piyasa mekanizmalarıyla finanse edilmesi beklenebilecek bir yapıda değildir. Kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve gelecek nesillere aktarılması doğası gereği kamusal bir fayda üretmekte; ekonomik değil, toplumsal bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürel mirasın korunması klasik anlamda bir “kâr amacı” ile değil; kamu yararı, kolektif hafıza, tarihsel sorumluluk ve ulusal kimliğin güçlendirilmesi gibi değerler üzerine kuruludur. Bu sebeple projenin sürdürülebilirliği, yalnızca kamu finansmanı ve kamu otoritesinin kurumsal güvencesi ile mümkün olabilir.

3. Web 2.0 Tabanlı Katılımcı ve Dinamik Bir Yapı: Model; üniversitelerde, belediyelerde ve çeşitli kurumlarda hâlihazırda görev yapan uzmanların uygun yetkilendirmeyle sisteme katkı sunabildiği Web 2.0 mantığına dayalı etkileşimli bir platform önerir. Bu sayede envanter hem hızlı biçimde genişleyebilmekte hem de çok disiplinli uzmanlık alanlarının katkılarıyla derinleşebilmektedir. Böyle bir yapı Türkiye’de kültürel miras alanında ilk kez kurumsal düzeyde uygulanacaktır.

4. Potansiyel Olarak Ulus-ötesi Bir Kapsama Açılabilme: Model, yalnızca Türkiye sınırları içinde kalmayıp tarihsel ve kültürel bağların yoğun olduğu gönül coğrafyası olarak adlandırılan Balkanlar, Türkistan,

Orta Doğu ve Kuzey Afrika gibi coğrafyalara genişletilebilecek bir çerçeve sunmaktadır. Böylece Türkiye merkezli fakat ulus-ötesi bir kültürel hafıza ağı oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır.

5. Çok Paydaşlı Bilimsel Kurul Yapısı: Model, farklı disiplinlerden uzmanların yer aldığı, üst bilim kurulu ve alt uzman komisyonlarıyla kurumsallaşmış bilimsel denetim öngörmektedir. Bu yönüyle mevcut bireysel, parça parça veya yerel çalışmaların ötesinde akademik bütünlük sağlar.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE MODELİN KAPSAMI

Oluşturulması teklif edilen Türkiye Somut Kültür Envanterinin öncelikle tamamen dijital, web tabanlı ancak akıllı telefon altyapısına uygun ve umumun erişimine açık olması gerekmektedir. En az iki dilde (Türkçe-İngilizce) hazırlanması teklif edilen bu dijital yapı, Türkiye'deki somut kültürel birikimin herhangi bir alanı ile ilgili çalışmak isteyen yerli ve yabancı akademisyenlere, araştırmacılara, turistlere ve öğrencilere hitap edecek kapsayıcılıkta bir veri tabanı olmalıdır. Bu veri tabanının açık, sade ve anlaşılır bir arayüze sahip olması, bünyesinde olağanüstü bir veri akışı olacak olmasına rağmen kullanıcılara kullanım kolaylığı sağlayacak bir altyapısının olması bir önceliktir. Kullanıcıların arama yapabilmeleri ve yaptıkları aramalarda detaylı filtrelemelere gidebilmeleri, aradıkları doğru sonuca ulaşabilmeleri büyük önem arz etmektedir.

Oluşturulması teklif edilen dijital veri tabanının sadece rakamsal ya da metinsel veriye değil, çok detaylı bir görsel içeriğe sahip olması onu daha önce yapılan örneklerden farklı bir yere koyacaktır. Herhangi bir kültürel kaydı araştırmacılar sadece arama yolu ile değil, aynı zamanda oluşturulması planlanan bir interaktif Türkiye haritası üzerinden de bulabilecektir. Çeşitli filtreleri seçerek örneğin sadece Roma, Selçuklu ya da Osmanlı döneminden kalan kültürel varlığı, sadece (cami, medrese ya da kervansarayları) seçebilecek, bunun da ötesinde aradığı spesifik bir sanatı ya da içeriği, örneğin sadece künde kari minberleri ya da Bursa kemeri olan mimari eserleri Türkiye haritası üzerinden görebilecek, gerekirse araştırmaları için kendisine rota belirleyebilecektir.

Bir arama neticesinde ya da harita üzerinde ismine ya da resmine tıkladığında örneğin Erzurum Çifte Minareli Medrese ile ilgili detaylı bilgi almak isteyen bir araştırmacı öncelikle medreseye özgü sayfaya aktarılacaktır. Bu sayfada ilk etapta bu tarihi eserin ilgi çekici estetik görseelliği ile yapının tarihiyle ilgili çalışan akademisyenlerin oluşturduğu en güncel ve kesin veriler paylaşılacaktır. “Eserin adı ve tarihiyle ilgili ayrıntılı bilgilerin aktarımında, ifade bütünlüğünün sağlanması ve yanlış anlaşılmalara ile hurafelerin önüne geçilmesi açısından; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, valilikler, belediyeler, kaymakamlıklar ve bu kurumlara bağlı diğer tüm kamu kuruluşlarının aynı metni kullanması büyük önem taşımaktadır.

Yapılardaki sanatsal öğelerin her biri ile ilgili içeriğin tamamı - örneğin taç kapısı, kubbe tezyinatı, mihrap çinileri, sütünce mukarnası ya da kaligrafik süslemelerindeki metin içeriği- görsel veri ile desteklenecektir. Eserin tamamının farklı açılardan çekilen yüksek çözünürlüklü fotoğrafları,

fotoğrafın sanatsal etkiyi yansıtamadığı kimi durumlarda da videosu veri tabanında görülebilecek, varsa bunların her biri ile ilgili uzman yorumu da metin olarak altlarına eklenecektir. Yapıların içindeki ve yapılar dışındaki büyük önem arz eden tekil sanatsal öğelerle ilgili de yine oluşturulan sayfalara ve detaylı görsel veriye ulaşılabilecektir. Projenin tamamlanması uzun sürebileceğinden sayfaları hazır olan içerik hemen erişime açılacak, diğer eserler de önce sadece ismen gözükecek ancak etkileşime kapalı olacak, onlar da tamamlandıkça erişime açılacaktır.

Veri tabanındaki görsel materyalin kayıt altına alınabilmesi, eserlerde karşılaşacağı tüm detaylara vakıf ve bunları nitelikli bir şekilde kayıt altına alabilme yetisine sahip kişilerden oluşan ve kendi içinde gruplara ayrılarak Türkiye'yi baştan başa dolaşacak bir mobil ekiple sağlanacaktır. Bu ekip mümkün olan en modern ve teknolojik ekipmanla donatılacak, bir yandan görsel kayıt alınırken bir yandan da veriler işlenerek veri tabanına entegre edilecektir. Ekibe gittikleri yerlerdeki kamu kurumları mihmandarlık noktasında destek olacaktır.

Özellikle 6 Şubat 2023'te meydana gelen şiddetli depremler ve sonrasında tarihi yapılarda oluşan tahribat tarihi eserlerin detaylı bir görsel kaydının olmasının önemini bir daha ortaya çıkarmıştır. Bu projenin en önemli hedeflerinden biri de doğal afetler ya da diğer sebeplerle oluşabilecek tahribata karşı kültürel mirasın korunabilmesi için bir referans noktası hazırlamaktır. Bu sebeple tüm tarihi yapılar için mutlaka gökyüzünden 360 derece video kaydı alınacak, tarihi eserlerdeki sanatsal unsurlar hem genel hem de detay olarak farklı açılardan fotoğraflanacaktır.

Veri tabanındaki yazılı materyalin hazırlanabilmesi için şu ana kadar bu alanda çalışmış tarihçilerin, sanat tarihçilerinin, arkeologların ve bunlara yardımcı alanlarda çalışmalar yapan akademisyen ve araştırmacıların çalışmalarının belirlenen bir uzman kurul tarafından ortak bir havuzda toplanması ve gerekirse her ilde ya da bölgede bulunan üniversitelerden bu konuda destek alınması planlanmaktadır. Belki yüzlerce akademisyen ve araştırmacının ortak bir hedef doğrultusunda çalışmasını gerektiren bu büyük projenin gerçekleşmesi yıllar alabileceğinden projenin herhangi bir bürokratik engelle takılmaması ve bir memleket meselesi olarak algılanması, bu projenin ancak Cumhurbaşkanlığı nezdinde sahiplenilmesi ile gerçekleşecektir.

MODEL İŞLEM BASAMAKLARI

Bu bölümde, Türkiye’de somut kültür envanterinin kayıt altına alınması ve bütüncül bir dijital veri tabanı oluşturulmasına yönelik politikanın hayata geçirilmesi için izlenecek temel aşamalar açıklanmaktadır. Uygulama sürecinin başarıya ulaşabilmesi, ilgili kamu kurumlarının bürokratik olarak doğru konumlandırılmasına, sürdürülebilir bir bütçe yapısının oluşturulmasına ve güvenilir, ölçeklenebilir bir dijital altyapının kurulmasına bağlıdır. Aşağıdaki adımlar, söz konusu politikanın planlama, koordinasyon ve operasyonel gerekliliklerinin sistematik biçimde ele alınmasını amaçlamakta; böylece hem ulusal düzeyde uyumlu bir envanter çalışmasının yürütülmesine hem de kültürel miras yönetiminde uzun vadeli bir kurumsal kapasitenin geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır.

1) Kamu Yönetimi Teşkilatındaki Konununun Tespiti

Öneri: Türkiye Somut Kültür Envanteri çalışmasının kurumsal sürdürülebilirliği ve bürokratik engellere takılmadan ilerleyebilmesi için modelin Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılandırılması gerekmektedir. Kültürel mirasın çok disiplinli yapısı, farklı bakanlıklar ve kurumlar arasında güçlü bir koordinasyon ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Cumhurbaşkanlığına bağlı özel bir birim veya üst kurul karar alma süreçlerinde hız, kurumlar arası eşgüdüm, stratejik yönlendirme ve kaynak tahsisi açısından kritik bir rol oynayacaktır.

2) Paydaşların Tespiti ve Teşkilat Yönetim Planı/Yapısının Oluşturulması Yetkilerin Belirlenmesi ve Mevzuatın Oluşturulması

Öneri: Türkiye Somut Kültür Envanteri’nin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi için çalışmanın hem kurumsal hem toplumsal düzeyde geniş bir paydaş ağına dayanması zorunludur. Bu kapsamda kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, meslek örgütleri, ilgili STK’ler ve özel sektör temsilcilerinin dahil edildiği kapsayıcı bir paydaş haritası oluşturulmalıdır. Paydaşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve stratejik yönlendirme yapmak üzere, Cumhurbaşkanlığı nezdinde işleyen bir “Danışma Meclisi” kurulması önerilmektedir. Bu meclis, hem politika üretim süreçlerinde ortak akıl mekanizması işleterek hem de saha uygulamalarında görev alacak uzman ekiplerin yetkilendirilmesi, yönlendirilmesi ve denetlenmesinde temel rol oynayacaktır.

Sahada çalışacak uzmanların -arkeologlar, sanat tarihçileri, tarihçiler, mimarlar, veri uzmanları ve diğer ilgili disiplinlerden ekipler-görev tanımları açık biçimde belirlenmelidir. İlgili mevzuat güncellenerek bürokratik işlem yükü azaltılmalı, izin süreçleri hızlandırılmalı ve kurumlar arası geçişler kolaylaştırılmalıdır. Yetki ve sorumluluk alanlarının netleştirilmesi, verinin toplanması, korunması ve dijital platforma

aktarılması süreçlerinde ortaya çıkabilecek kurumsal çatışmaları önleyecektir.

Bu kapsamlı paydaş yapısı, kültürel miras alanındaki dağınıklığı gidererek Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TÜBA, DİB, TTK, TDK, üniversiteler, belediyeler, kent konseyleri, meslek odaları ve ilgili STK'lerin ortak bir yönetim modeli altında buluşmasını sağlayacaktır. Böylelikle önerilen envanter çalışması, kurumsal sahipliği güçlü, sürdürülebilir, çok disiplinli ve katılımcı bir yapıya kavuşacaktır.

3) Somut Kültür Envanterine Yönelik Var Olan Materyalin “Gönüllü” Paylaşımı Üzerine Ulusal Çağrıya Çıkılması Toplanması ve Seçilmesi

Öneri: Somut kültür envanterinin oluşturulmasında ilk adımlardan biri, Türkiye genelinde bireylerin, araştırmacıların, kurumların ve koleksiyon sahiplerinin ellerinde bulunan görsel, yazılı veya sözlü materyalin gönüllü paylaşımına yönelik ulusal bir çağrı yapılmasıdır. Bu çağrı, hem tarihî eserlerin mevcut durumuna dair geniş bir veri tabanı oluşturulmasına katkı sağlayacak hem de geçmiş dönemlerde kayıt altına alınmış ancak zamanla unutulmuş, kaybolmuş veya erişimi zorlaşmış materyallerin gün yüzüne çıkmasına imkân taniyacaktır.

Gönüllü paylaşım çağrısının stratejik bir diğer faydası, doğal afetler, savaşlar, kaçakçılık, restorasyon hataları veya ihmaller nedeniyle tahrip olmuş ya da tamamen yok olmuş eserlerin eski durumlarını belgeleyen fotoğraf, video, plan ve çizimlere ulaşma fırsatı yaratmasıdır. Bu belgeler, hem kültürel mirasın yeniden inşasında rehber niteliği taşıyacak hem de ulusal dijital envanterin tarihsel bütünlüğünü güçlendirecektir.

Bu sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için, gönüllülerin paylaşacağı materyalin telif, izin ve doğrulama süreçleri açıkça belirtilmeli; içeriklerin akademik editörler tarafından kontrol edilerek veri tabanına dahil edilmesini sağlayacak bir seçim ve doğrulama mekanizması kurulmalıdır. Kampanya; medya, üniversiteler, belediyeler ve STK'lerle iş birliği içinde yürütülerek toplumda geniş bir farkındalık oluşturmalı ve kültürel mirasın korunmasında toplumsal sahiplenmeyi artırmalıdır.

Bu işlemlere ilave olarak bugüne kadar yapılmış olan bölgesel envanter çalışmalarının sahip olduğu verilerin uygun olanları da ortak platforma aktarılabilir.

4) Bütçenin Belirlenmesi

5) Dijital Altyapının Oluşturulması

5.1) İhtiyaç duyulan dijital alanın tespiti

5.2) İhtiyaç duyulacak donanımın tespit ve tedariki

5.3) İnternet Sitesi ve Telefon Uygulaması Yazılımının

Olusturulması

6) Veri tabanını oluşturacak ve veri girişi yapacak uzmanların belirlenmesi

6.1) Metin yazarlarının belirlenmesi (Arkeoloji, Sanat Tarihi, Tarih gibi alandaki akademisyenlerin ve uzmanların tespiti)

6.2) Görsel materyali oluşturacak ekibin veya ekiplerin belirlenmesi

7) Veri tabanına girilecek metinlerin ve görsel materyalin kontrolünü gerçekleştirecek editör kurulunun belirlenmesi ve editoryal yazım ölçüt kurallarının tespiti.

8) Veri tabanına giriş yapacak uzmanları teşvik edecek yöntemin belirlenmesi

Öneri: Veri tabanına düzenli ve nitelikli içerik girişi yapacak uzmanların motivasyonunu artırmak için çok boyutlu bir teşvik mekanizması kurulmalıdır. Öncelikle kültürel miras unsurlarına ilişkin hazırlanan metinlerin akademik teşvik sistemi içinde puanlandırılması önerilmektedir. Böylece üniversite mensupları için veri girişi, bilimsel faaliyet olarak tanımlanacak ve kariyer gelişimine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Akademik teşvikin yanı sıra bağımsız araştırmacılar, sahada görev yapan uzmanlar, mimarlar, arkeologlar, sanat tarihçileri ve teknik ekipler için maddi teşvik modelleri geliştirilmelidir. Bu kapsamda, girilen veri miktarı, içeriğin niteliği ve doğruluğu, görsel materyalin kapsamı gibi kriterlere göre derecelendirilmiş bir ödeme sistemi tasarlanabilir.

Buna ek olarak projeye katkıda bulunan uzmanların görünürlüğünü artırmak amacıyla, dijital platformda uzman profilleri oluşturulması ve her içerikte ilgili uzman(lar)ın adının belirtilmesi, gönüllü katkı sağlayanlar için önemli bir motivasyon unsuru olacaktır. Ayrıca yılın belirli dönemlerinde en fazla katkı sunan uzmanlara yönelik teşekkür listeleri, sertifikasyon programları veya ödüller verilmesi katılımın sürekliliğini destekleyecektir.

9) Modelin uygulanmaya başlanması.

SONUÇ

En basit ifadeyle bu proje modeli, Türkiye maddi kültür envanterinin tek bir dijital platform çatısı altında toplanmasını önermektedir. Böyle bir projeyi gerçekleştirmenin çok sayıda birincil ve ikincil faydası söz konusudur. İlk olarak kültürel mirasın kesin biçimde kayıt altına alınması mümkün olacaktır. Bugün, hemen her ilde mevcut olan müzelerin envanterinde hangi eserden kaç adet mevcut bulunduğu bilgisi kamuoyuna açık değildir. Bunun yanında müzelerde sergilenmeyip şehirlerde dağınık halde bulunan ve kültürel mirasımızın bir parçası olan mimarî yapılar (han, hamam, cami, kervansaray, kilise, çeşme, kitâbe vs.) bütüncül ve eksiksiz olarak listelenmiş değildir. Farklı kaynaklarda aynı eser hakkında birbiriyle çelişen ve/veya birbirinden farklı bilgiler yer almaktadır. Önerilen model sayesinde hem kültürel miras tam ve eksiksiz olarak kayıt altına alınacak ve kamuoyunun bilgisine sunulacaktır hem de konunun uzmanlarının müdahil olması sayesinde eser hakkında doğru bilgilendirme gerçekleşecektir.

Maddi kültürel mirası tek bir platform altında listelemek, nesiller arası bağın güçlendirilmesine ve kurumlar arasında kültür eserlerinin bilgileri hususunda fikir ve dil birliği oluşturacaktır. Model, ülkenin atıl turizm potansiyelini harekete geçirmek açısından da önem arz etmektedir. Mevcut durumda ülke sathında tanınırlığı olmadığı için hak ettiği turistik ilgiyi görmeyen çok sayıda eser mevcuttur. Önerilen platform, turistin şehirle ilgili gezilebilecek tüm seçenekleri görmesini sağlayacaktır. Böyle bir platform, Türkiye'nin uluslararası alanda tarihî ve kültürel mirasının tanıtımına büyük katkı sunacaktır. Ülkenin kültürel mirasının daha fazla tanınması, nitelikli araştırmacı ve turist profiline Türkiye'ye yönelmesini arttıracaktır.

Teknoloji, insan hayatında her geçen yıl daha fazla kendisini hissettirmektedir. Web 2.0 devrimi ile kullanıcıların etkileşimine, içerik üretimine açılan dinamik internet siteleri ortaya çıkmıştır. Sosyal medya uygulamaları bunun en yaygın örneğini oluşturmaktadır. Önerilen model de ülkenin her köşesindeki uzmanın katkı sağlayabildiği web 2.0 uygulamasıdır. Üniversitelerde görevli arkeoloji ve tarih alanındaki akademisyenler, kamu kurumlarında görev yapan arkeologlar, kütüphaneciler, özel sektördeki mimarlar, edebiyatçılar gibi uzmanlar, uzmanlıklarını kanıtlamak koşuluyla bilgi sahibi oldukları kültürel eserler hakkında veri girişi yapabileceklerdir. Bu durum, kültürel envanterin hızlı ve detaylı biçimde kayıt altına alınması bakımından önemlidir. Zira mevcut durumda maddi kültürel envanterler hakkında var olan bilgiler doyurucu olmaktan uzaktır.

Kültürel mirasın kayıt altına alınması, gelecek kuşakların kendi

tarihsel kimlikleri ile bağ kurmalarını da kolaylaştıracaktır. Bu yönüyle kültür envanteri sadece fiziksel nesnelere değil, aynı zamanda kolektif hafızanın da korunmasına hizmet edecektir. Böyle bir çaba, geçmiş ile gelecek arasında bağ kurarak kuşaklar arası devamlılığı sağlayacaktır.

Önerilen envanter modeliyle oluşturulacak dijital altyapı, kültür varlıklarının üç boyutlu görselleştirmeleri ve QR kod entegrasyonu gibi teknolojik olanaklara da kapı aralayacaktır. Böylece dijital çağın ihtiyaçlarına uygun bir kültür yönetim sistemi kurulacaktır. Bu dijital altyapı hem yerel yönetimlerin hem de merkezi kurumların karar alma süreçlerinde destekleyici bir araç olarak işlev görecektir.

Konu edilen tarzda bir platformun yalnızca Türkiye ile sınırlı kalmaması, Türk kültür coğrafyasına yayılması da öngörülmektedir. Öncelikle Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar boyu yönettiği ve sayısız kültürel miras bıraktığı Balkanlar coğrafyası ikincil uygulama alanı olarak düşünülebilir. İlerleyen evrelerde ise Türkistan ve Orta Doğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan geniş bir havzada benzer çalışmaların yapılması, Türk-İslam kültürünün bütüncül biçimde belgelenmesini ve korunmasını sağlayacaktır. Bu yönüyle önerilen model, Türkiye'nin tarihsel ve kültürel mirasını küresel ölçekte görünür kılmaya potansiyeline sahiptir.

Sonuç olarak önerilen Türkiye Maddi Kültür Envanteri, yalnızca kültürel mirasın kaybolmasını engelleyen bir tedbir olarak değil; aynı zamanda bilimsel araştırmalar, kamu politikaları, turizm ve dijital kültürel hafızanın oluşturulması açısından stratejik bir hamle olarak da değerlendirilmelidir. Kapsamlı ve disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulacak envanter, kültürel mirasımızın kayıt altına alınmasını ve bu mirasın tek bir dijital platformda toplanarak erişilebilir hale getirilmesini mümkün kılacaktır. Böylece kültürel miras unsurlarına dair bilgi kirliliği sona erecek, kurumlar arasında ortak bir dil ve veri bütünlüğü sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Bozkurt, H., G. (2025). Kültürel Miras Envanterleri, İçinde, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/kulturel-miras-envanterleri>

Çağlayan, E. (2025, Kasım 28-30). Akademik Veriler Işığında Türkiye’de Kültür Envanteri Araştırmalarında Güncel Durum [Tam Metin]. Karadeniz 19. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Rize, Academy Global Publishing, s. 1265-1273. https://www.karadenizkongresi.org/_files/ugd/797a84_5d25137071cf4fffb011e327a86d45bc.pdf

Durukan, İ., Karaman, F., Saban, D., Erman, O. (2009). Adana Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2004 - 2005. TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi(7), 45-70.

<https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-344757/somut-olmayan-kulturel-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html> (Erişim Tarihi: 20.04.2026)

İBB, Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü (2025). <https://kultureliras.ibb.istanbul/envanter-projesi/>

Kudde, E., Erdogan, I., & Ilze, I. (2019). Inventory Project For The Cultural Assets Of Istanbul: A Model For Digitization Of Cultural Heritage. The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information

Küçük, T., (2015). Tescilli Kültür Varlıkları Taşınmaz Ulusal Envanter Sistemi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 15. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.

Kültür ve Turizm Bakanlığı – KVMGM (2024). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. <https://kvmgm.ktb.gov.tr>

OECD (2019). The Path to Becoming a Data-Driven Public Sector. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/059814a7-en>

Özgürel, G. (2018). Kültürel Misara Bir Bakış: Marmaris Örneği, International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 5(31), 4894–4906

Pekçetin, R. & Döker, M. F. (2025). Web Tabanlı Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Kültürel Mirasın Yönetimi: Müze Bilgi Sistemi Uygulaması, Journal of Anatolian Geography, 2(1), 1-9.

Savran, D., Tuna, G., Macit, F., & Daş, R. (2017). Coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak taşınmaz kültür envanterinin hazırlanması: Kırklareli ili örneği. Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi, 8(1), 147-158.

Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. London: Routledge.

TCCB (2024). Cumhurbaşkanlığı Kurulları. <https://www.tccb.gov.tr>

TÜBA-KED, (2025), Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubaked>

Türkiye Kültür Envanteri Projesi, (2002). Arkitera, <https://v3.arkitera.com/v1/sanat/2002/07/haberler/kulturproje.html>

Türkiye Kültür Portalı, (2025). T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Portalı <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/genel/kulturenvanteri>.

UNESCO (2024). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/guidelines>

UNESCO, (2025). Protection and management of tangible cultural heritage <https://www.unesco.org/en/patrimonio-cultural-material>

Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü, (2025). Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanterihe application of information technology to sport performance. *Journal of Sports Sciences*, 20(10), 755-769.

TÜRKİYE SOMUT KÜLTÜR ENVANTERİNİN OLUŞTURULMASI

Türkiye İlkçağlardan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, bu kültürlerden günümüze farklı şehirlerimizde yüzlerce maddi kültür unsuru kalmıştır. Kültür Bakanlığına bağlı olarak farklı kurumlar tarafından Türkiye’deki maddi kültür unsurları ile ilgili birtakım çalışmalar yapılmış ancak bu çalışmalar sadece istatistiki bilgiler içermekte olup dijitalleşen günümüz dünyası için yetersiz kalmaktadır. Türkiye’deki bütün maddi kültür varlıklarının mimari özellikleri, banileri, tarihsel süreçte geçirdiği tamirler ve bu eserlerde bulunan geleneksel Türk sanatlarını gösteren tek bir kültür envanteri bulunmamaktadır. Bu önermede Türkiye’deki bütün maddi kültür unsurlarının tek bir envantere toplanması, çağın gerektirdiği dijital dönüşümün bu envantere yansıtılması, kültür unsurları ile ilgili kapsayıcı bilgilerin bulunduğu çok yönlü bir kültür envanteri hazırlanması gibi tespitlerde bulunmaktadır. Oluşturulacak maddi kültür envanteri, Türkiye’de başta turizmin gelişmesine katkı sağlamakla birlikte; ortaya konulacak bilimsel veriler sayesinde ulusal ve uluslararası bilim insanlarının araştırmalarına önemli katkılar sunacak ve bu durum Türkiye’deki bilimsel çalışmaların kalitesini artıracaktır. Türkiye özelinde yapılacak olan bu çalışmanın daha sonraki dönemlerde Türkistan, Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika gibi Türkiye’nin gönül coğrafyasındaki ülkelerde de yapılarak Türk- İslam kültürünün bütün unsularının kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılması ve korunması da temin edilmiş olacaktır.